

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

pers spec
Ewald, Johannes

Johannes Ewalds Tipoldefader.

DAGENS STREJFTOG:

Redaktør Morten Kamphøve-
ner meddeler i vort Strejftog i
Dag (Side 7) en Række hidtil ikke of-
fentliggjorte Oplysninger om Digteren
Johannes Ewalds Slægt paa mødrene
Side. Efter at ha-
ve tilbagevist den
ret gængse Opfat-
telse af Ewalds
Moder som en slet
Kvinde, fører han
hendes Slægt til-
bage gennem alle
kendte Led og
fremhæver her
Digterens Tipolde-
fader, den mærke-
lige Jens Raven,
der tilbragte 48
Aar af sit Liv i
Krigstjeneste, og fra hvem Ewald har
taget flere løjnefaldende Egenskaber i
Arve.

Morten Kamp-
høener.

af

Morten Kamphøener

Sjæll
Nic. Bøgh
 Ewalds

JOHANNES EWALDS

TIPOLDEFADER

AF MORTEN KAMPHØVENER

Redaktør Morten Kamphøve-
ner meddeler nogle hidtil ikke
offentliggjorte Oplysninger om
Digteren Johannes Ewalds
mødrene Slægt.

I SIN NYE BOG om Johannes Ewald
fastslaaer Dr. Louis Bobé med Rette,
at det er Digterens mødrene Slægt,
som i højere Grad end Faderens Stam-
træ frister til Efterforskning, »fordi det
ogsaa i dette Tilfælde bekræfter Er-
faringen, at Sønnen slægter paa Mo-
derens Side.« Hertil kunde føjes, at den
lange Prælatrække af Ewald'er og Præ-
torius'er, man ser paa det fædrene
Stamtræ, gør et noget ensartet Ind-
tryk.

Medens Enevold Ewald er blevet
staaende i Historien som en af Pietis-
mens mest fremtrædende Personlighe-
der, har der gennem Tiderne ikke væ-
ret sparet paa Angreb mod hans Hu-
stru og dennes Moder. Det er, som om
det har været en Nødvendighed for
visse fortidige og nutidige Literatur-
forskere at give de to Kvinder en stor
Del af Ansaret for Johannes Ewalds
Vanskeligheder. Men ret beset har man
i det store og hele bygget paa anden og

tredje Haands Meddelelser, givet i en
Tid, der var præget af Intolerance, og
paa Domme, der var udtalt netop i de
Aar, da den rationalistiske Reaktion
rejste sig mod Pietismen, og i de der-
efter følgende Aar. Slutninger af den
Art holder ikke, selv om der tages nok
saa mange psykologiske Konstruktioner
til Hjælp.

Dr. Bobé har udtalt sig ret varie-
rende om dette Spørgsmaal. Til Trods
for, at han i »Danske Studier« 1918—19
har udtalt sig med ringe Respekt for
den Forskning, der fører »en ørkesløs
Strid om, hvem der var Johannes
Ewalds sidste Kærlighed, om hans Mo-
der var en stor Kvinde eller ikke, og
andre fra hans Privatliv hentede Em-
ner«, har Doktoren alligevel ogsaa i sin
nyeste, i øvrigt meget læseværdige Bog
fremsat den Opfattelse, at det ser ud til,
at Fru Enevold Ewald i sin Tid var in-
teresseret i at flytte nærmere til det
Landopholdssted, hvor den *Valeur* op-
holdt sig, som har faaet Skyld for at
være Fader til hendes to yngste Søn-
ner, Johannes og Enevold. Han skri-
ver endvidere, at hun har ladet sin

første Mand begrave i Valeurs Familie-
begravelse, som om disse to Oplysnin-
ger skulde have nogen som helst afgø-
rende Værdi ved Bedømmelsen af dette
Forhold. Lige saa ringe Betydning maa
man tillægge Komponisten Poul Ras-
mussens Oplysninger i nogle spredte
Optegnelser, hvor det kort og godt hed-
der: »Digteren Johannes Ewalds Moder
drak sig ihjel.« Det drejer sig uden
Tvivl om et Rygte, han har hørt. Ved
Marie Ewalds Død var han nemlig kun
14 Aar, og Nic. Bøgh skriver, at hans
Optegnelser ikke kan »gøre Fordring
paa Troværdighed i Eet og Alt«. Til-
bage er Oberstinde Elgtveds Udsagn
om Fru Ewalds Utroskab, som dog me-
get vel kan bero paa en Misforstaaelse.

Der foreligger med andre Ord ingen
Beviser for, at Johannes Ewalds Mo-
der har været saa slet, som Literatur-
historien har villet gøre hende til, og
selvom Dr. Bobé ikke har meget til-
overs for Digterens Moder og Mormor,
maa han dog andet Sted (Personalhist.
Tidsskrift 9. V.) indrømme, at ingen kan
udtale sig om Paterniteten til Enevold
og Marie Ewalds Børn. Man maa ogsaa
bifalde ham, naar han skriver, at den
eneste Bebrejdelse, der med Føje kan
rettes mod Johannes Ewalds Moder, er,
at hun foretrak sin yngste, letsindige
Søn for den af Sygdom haardt ramte
Johannes. For øvrigt ses det ogsaa, at
hun har fremsat Udtalelser, som tyder
paa, at hun ikke har været uden Alvor.
Hun har ganske givet savnet Forstaa-
else for Sønnens Genialitet, men det
kan ikke overses, at hendes Forhold til

ham i den Tid, der her er Tale om, var bestemt af Hensynet til hans let-sindige Opførsel. At hun ingenlunde havde slaaet Haanden af ham, ses der-af, at hun har aflagt ham Besøg baade i Rungsted og Skindergade. Det er i det hele taget stærkt modsigende, naar man har villet beskyldte hende for at have ført et usobert Levned og tillige fremhævet, hvorledes hun tog Afstand fra Sønnen for dennes uordentlige Levevis.

Paa den anden Side er det naturligt helt ved Siden af, naar Pastor Aage Dahl i »Personalhist. Tidsskr.« for at forsvare Moderen skriver, at man (bl. a. Dr. Bobé) »har taget altfor stort Hensyn til hendes uværdige og upaalidelige Søn«, om hvem Pastoren yderligere siger, at der »skal ledes langt omkring i Historien for at finde Mage til Pjalt og ukærligt Væsen«. Saadan var den Digter ikke, som den 6. November 1778 skrev et saa kærligt Brev til sin »Hjertelskte Moder«, hvis »underdanigste Tjenner« og »lydigste Søn« han forsikrede at ville være til sin Død. Og saadan var den Søn ikke, som til en Moder skrev følgende skønne Vers:

O du mit Intets tro Veninde,
Hvad var jeg, da dit varme Bryst
Oplivede mig til at finde
Det første Gysende af Lyst?
Hvor var min Sjæl? O Elskte siig,
O du som fødte mig med Smerte,
Fortæl, hvor sov jeg, da dit Hjerte
Med stærke Slag opvakte mig?

Dette Vers, og for øvrigt hele Digtet, vilde ikke blot kunne faa Rousseaus

fulde Anerkendelse, men Freud vilde uden Tvivl kunne finde et udpræget Ødipus-Kompleks gemt i det.

Man kan give Pastor Dahl Ret i, at Marie Ewald, hvad der vel er Tilfældet med de fleste Mennesker, var et Offer for sin Tid. Mindre forstaaeligt er det, selv om Meningen kan være rigtig nok, naar han tilføjer, at denne Tid(!) »søgte at forflygtige sit Ansvar(!) ved at tilrede hendes Minde(!) saa meget haardere«.

*

Naar der i det følgende skal gives nogle hidtil ikke offentliggjorte Oplysninger om Ewalds mødrene Slægt, har det været nødvendigt først kort at tage Stilling til de Synspunkter, der har været raadende ved Bedømmelsen af Digterens Moder og Bedstemoder, hvilken sidste heller ikke er gaaet Ram forbi for sit lidt eksalterede Væsens Skyld.

Bedstemoderen Marie (Maren) Wulf, f. Martensen (kendt som Midtpunkt for den pietistisk vakte Kreds i København, senere sammen med Broderen Conrad Frederik Martens traadt i Forbindelse med Herrnhuterne) var ligesom Svigersønnen Enevold Ewald fra Sønderjylland, født 1685 i Stursbøl, Oksenvad Sogn, hvor hendes Fader dengang formentlig har haft en Fæstegaard. Noget konkret om hans Stilling her har det ikke været muligt at finde, lige saa lidt som det har været muligt at faa Dr. Bobés

Meddelelse om, at han forlod Stedet paa Grund af økonomiske Vanskeligheder bekræftet. Han hed Hans Mortensen eller Martensen og blev senere Slotsdegn og Skoleholder paa Graasten under Frederik Ahlefeld. Hvor længe han beklædte Embedet i Graasten, kan ikke fastslaaes, men i nogle Optegnelser af hans førnævnte Søn ses det, at han i hvert Fald har været i Embedet der 1696. Han har tilsyneladende levet indtil omkring 1720, thi 1721 nævnes hans Efterfølger første Gang i Graasten Kirkebog. 1701 var hans Hustru Maren saa syg, at denne Omstændighed »standsede Skolens Hjul i hele 4 Uger«.

Længere har Dr. Bobé ikke ført Undersøgelserne af Slægten tilbage, men det har vist sig at være Møjen værd at faa fastslaaet, hvor stærkt den har Rod i Sønderjylland. Slægten er nemlig ligesom Slægten Ewald vidt forgrenet i denne Landsdel. (Under mine Undersøgelser viste det sig iøvrigt, at jeg selv har Tilknytning til den. Johannes Ewalds Tipoldefader, Marten Johannsen i Aabenraa, var min 5. Tipoldefader).

Hans Mortensen blev født 1. November 1653 i Aabenraa og blev 10. December 1681 gift i Oksenvad med Maren Hans(Jens)datter, Datter af Kaptajn Jens Raven og Hustru Dorothea f. From paa Bjerndrupgaard i Stepping Sogn, som der senere skal berettes om.

Hans Mortensen var Søn af førnævnte *Marten Johannsen*, der formentlig har været Købmand i Aabenraa, hvor han døde 25. November 1653, altsaa 24 Dage efter Sønnens Fødsel. Han, der ved sin Død betegnes som »ein frommer gottfürchtiger und beschedener Mensch« (Aabenraa Kirkebog), var gift med *Marine*, Datter af Raadmand *Peter Andersen*. (Hun blev anden Gang gift med *Fr. Callisen*, Herredsfoged i Rise Herred). *Marten Johannsen* var Søn af *Johann Thomsen*, der 1619 blev Præst i Ravsted, hvor han virkede til sin Død den 29. April 1662. Han var født i Flensborg, hvor hans Fader, *Andreas Thomæus*, 1583 var blevet Diakon ved St. Johannes Kirken og den 15. November 1584 blev gift med *Talcke*, Datter af Börger i Flensborg, *Mathias Fischer*. *Thomæus* døde 1622. ~~han var gift med~~ i Oversø, hvor ~~Faderen~~, *Thomas Andreæ*, havde beklædt Embedet fra 1573 til sin Død 11. August 1598.

Hermed er denne Linje af *Johannes Ewalds* mødrene Slægt ført saa langt tilbage som muligt.

*

Men frem af den Kæde, der dannes af *Johannes Ewalds* mødrene Slægt, træder en Mand af en helt anden Støbning, en Soldat, der har tilbragt op mod et halvt Hundrede Aar af sit Liv i Krigstjeneste. En dristig og listig Mand. De Handlinger, han har udført,

og som der endnu bevares Beretninger om i gamle gulnede Dokumenter, har baade krævet Mod og Omtanke. Det er Kaptajn *Jens Raven* af Bjerndrupgaard i Stepping Sogn. Vi møder ham i det 17. Aarhundredes Ufredsaar, i den saakaldte nyere Tids Brydnings- og Gæringsaar, da Modsætninger, stærke og sværmeriske Følelser og saa meget andet var i Smeltediglen, og da den enkelte fordybede sig i sit eget Væsen og Sind indtil Selvoptagethed. Saaledes var det ude i den store Verden og i nogen Grad ogsaa her i vort Land.

Det var et fantastisk Afsnit i vor Historie. Vi gik fra den ene Krig til den anden, fra Deltagelse i Trediveaarskrigen til Kampene med *Torstensons* Hærfølge, de to Krige med *Svenske* kongen *Carl Gustaf* og den skaanske Krig. Alt dette har *Jens Raven* oplevet i tre Kongers Tid, under *Christian IV*, *Frederik III* og *Christian V*. Det var en Tid, da vort Hjemmeværn var præget af Planløshed og Mangel paa Forberedelse og Beredskab, en Nedgangstid, men alligevel en stolt Tid. Den klunger igen i *Johannes Ewalds* storlaaede Nationalsang.

*

Præsten og Literaturhistorikeren *H. F. Rørdam* har fremsat den Formodning, at *Johannes Ewalds* Mormor og hendes Slægt har staaet i et Klientforhold til den senere Storkansler, *Greve*

Conrad Reventlow. Forholdet er et ganske andet. Ser man nøjere til, viser det sig nemlig, at hendes Faders, *Hans Mortensens* Kusine, *Anna Cathrina Hagensen*, der var født i Aabenraa den 2. September 1659 som Datter af Borgmester og Amtsforvalter *Carsten Hagensen*, en Søn af før omtalte Raadmand *Peter Andersen*, var *Conrad Reventlows* Elskerinde. Med hende havde *Greven*, der fra 1670—84 var Amtmand i Haderslev, tre Børn: *Ditlev*, *Conrad* og *Conradine*, som 1695 blev adlede og fik Navnet *Revenfeld*. Den meget smukke *Conradine* blev 1703 i en Alder af 16 Aar gift med *Geheimarkivar Frederik Rostgaard*, hvis Rimordbog ifølge *Vilh. Andersen*, er Forudsætningen for »Kong Christian«. Det er dog næppe sandsynligt, at *Ewald* har anet, at han langt ude var beslægtet med *Geheimarkivar* linden, der endog havde boet paa det *Krogerup*, paa hvis Grund han opholdt sig efter *Dagene* i *Rungsted*.

Forbindelsen mellem de to Slægter kan imidlertid godt have været af ældre Dato, fra den Tid, da *Conrad Reventlows* Fader, *Ditlev R.* var Amtmand i Haderslev fra 1642 til 1648, da han blev afskediget, fordi han havde vakt Misfornøjelse hos det slesvig-holstenske Ridderskab. I de Aar kom *Jens Raven* hyppigt til Haderslev fra Fyn, hvor hans Troppeafdeling laa. Det vides, at han først paa Aaret 1644,

formummet i en eller anden Forklædning, har udspioneret Torstensons svenske Tropper, som dengang laa i Haderslev Amt. Han stod da som Fændrik ved Adelens Soldater paa Fyn, men nævnes allerede 1640 som Fændrik ved det saakaldte Haderslev-Kompagni.

Skal man tro, hvad Pastor P. Rhode skriver i »Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse«, har Jens Raven tilbragt 48 Aar af sit Liv i Krigstjeneste; det vil faktisk sige fra en Alder af 20 Aar helt indtil sin Død 1776 i en Alder af over 70. Efter dette er der Grund til at antage, at han ogsaa har været med i Tyskland under Christian IV's lidet vellykkede Deltagelse i Trediveaarskrigen. Han har saa i de følgende Aar tumlet sig i et eventyrligt Krigerliv, hvad der med al Tydelighed fremgaar af den Tids militære Indberetninger, omtalt i Hirschs Optegnelser om norske og danske Officerer m. fl. fra 1648—1814. Ind imellem har han dog faaet Tid til at sætte Bo. Allerede 1636 sad han paa Bjerndrupgaard.

1657 er han med i Kampen mod Svenskerne som Kaptajn i Rigsmarsk Anders Billes Fodregiment, der befinder sig paa Frederiksodde, det nuværende Fredericia. Det ses, at han med sit Kompagni skal forlægges fra Frederiksodde til Fæne, formentlig en Slags Patruljetjeneste, og han anven-

des i det hele taget til Ekspeditioner, som kræver særlige Forudsætninger. Om det er med Fæne som Kvarter, han har udspejdet den svenske Hærs Styrke og Bevægelser foran Frederiksodde, vides ikke, men Rigsmarskal Kørbitz har i hvert Fald sagt god for, at han har udført dette sikkert ikke ufarlige Arbejde.

Der foreligger heller ingen Efterretninger om, hvor han befandt sig, da Frederiksodde maatte kapitulere efter Svenskernes Stormangreb, ved hvilket Anders Bille faldt. Men det ses, at han, selvom han har været optaget af Krigshaandværket, har beskæftiget sig med hjemlige Forhold. Han bliver 1658 »Holtzkämner« over Farris Skov. Men samme Aar dukker han op i Kampen mod Svenskerne paa Als. Han synes nu at være tildelt de allierede Tropper, som under den store Kurfyrstes Ledelse havde taget sig til Opgave at erobre Sønderborg og Nordborg. Hæren bestod af 14,000 Brandenborgere, 13,000 Kejsertilige og 5000 Polakker, og med saa stor en Overmagt har det ikke været vanskeligt at slaa Svenskerne. Den 17. December blev Sønderborg Slot erobret, og Dagen derpaa begyndte Fremrykningen mod Nordborg, som overgav sig efter kort Belejring. Men Aaret efter kom Svenskerne igen og besatte delvis Als. Ved denne Lejlighed indtog de atter Nordborg og holdt den en kort Tid.

Om det er ved denne Lejlighed eller Aaret før, Jens Raven begik sit Livs berømmeligste Kup, vides ikke. Men det hedder i en Indberetning fra 1663, at han har tjent fra Kejserkrigens Tid og »hat sich da bemüht« at skaffe den polske Friherre *Artischoffsky* ud af Fængslet paa Nordborg. Raven førte 1658 et Kompagni paa 52 Mand, saa det er troligt, at han har øvet sit Kup med Hjælp af disse sine Mænd, da han 1658 har været tildelt den allierede Hær, som var kommet Danskerne til Hjælp mod den svenske Arvefjende.

Sidst paa Aaret 1659 bliver han af Feltmarskal *Eberstein*, der senere sammen med *Hans Schack* slog Svenskerne ved Nyborg, efterladt som Etapekommandant i Middelfart, og han var da af Feltmarskallen udset til at skulle være Kaptajnløjtnant ved det holstenske Landregiment. Imidlertid har han øjensynligt pauseret et Stykke Tid, idet det af datidige Indberetninger ses, at han 1662 har ansøgt om at faa sine Vartpenge udbetalt enten fra Ribe eller Kolding Kasse.

*

1665 er Jens Raven Chef for den haderslevske Udskrivning til slesvig-holstenske Landregiment, og samme Aar skænker han og hans Hustru to Sølvysestager til Stepping Kirke. De staar den Dag i Dag paa Alteret og har følgende Indskrift:

G. z. E. d. K. Stepping z. Z. hat

Jens Raven u. Dorothea Froms af Biendrupgaard dz. Leuchter verehret. Anno 1665.

Pudsigt nok har to danske Ord sneget sig ind i den tyske Inskription, som siger, at Gud til Ære og Stepping Kirke til Pryd o. s. v. Naturen er nok gaaet over Optugtelsen enten for Jens Raven eller for Sølvsmeden.

Indtil 1675 føres Jens Raven som Kaptajn i det slesvig-holstenske Infanteriregiment og faar da et Dubleringskompagni i Det jydsk nationale Infanteriregiment. Aaret efter faar han Ordre til at lade sit Kompagni gaa til Hæren i Skaane, medens han selv i Fredericia skal formere et nyt Kompagni af Opbudet fra Aarhus Stift. Ved sin Død samme Aar (1676) nævnes han i en Indberetning fra *Egid. Christ. Lützow*, hvis Regiment han har tilhørt som Chef for 1. Komp. af 1. (syd-)jydsk nationale Infanteriregiment. Han ligger begravet i Stepping Kirke.

Denne Mand turde være den interessanteste af Johannes Ewalds Forfædre paa mødrene Side. Man kan ikke frigøre sig for den Tanke, at baade den livlige Madame Wulf og hendes Datter Marie har baaret Slægtsarv efter deres Bedstefader og Oldefader, og at den unge Johannes Ewald har taget flere iøjnefaldende Egenskaber i Arv efter denne sin Tipoldefader.

MORTEN KAMPHØVENER